

INVESTIDURA DE MARIA DEL MAR BONET
COM A DOCTORA HONORIS CAUSA
DE LA UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

*

DEFENSA DELS MÈRITS DE LA DOCTORANDA
A CÀRREC DEL DOCTOR DAMIÀ PONS i PONS

(Dijous, 19 de febrer de 2015)

Magnífic Senyor Rector,
Representants de les institucions públiques i civils,
Companys claustrals,
Senyores i senyors,

Va ser el 29 d'octubre de l'any 2012 quan el Consell de govern de la nostra universitat, sota la presidència de la rectora Montserrat Casas, va acordar que Maria del Mar Bonet fos nomenada Doctora Honoris Causa. Malauradament, la fatalitat per dues vegades va determinar que l'acte que ara estam celebrant s'hagués d'endarrerir. Primer va ser per la mort de la rectora Casas, el 30 de març del 2013. La segona vegada fou perquè el gran fotògraf Toni Catany, amic de l'ànima de Maria del Mar Bonet, el 14 d'octubre del mateix any va patir un atac de cor mortal quan ja tenia la maleta a punt per a venir des de Barcelona a Palma a compartir amb ella la festa del seu doctorat que havia de celebrar-se pocs dies després. Tanmateix, ara i aquí, Casas i Catany són entre nosaltres. Els podem albirar plenament satisfets perquè el claustre d'honor de la nostra Universitat avui s'enriqueix amb la incorporació de la seva admirada Maria del Mar, aquesta dona de personalitat poderosa que ha fet al llarg de quasi cinc dècades grans contribucions a la cultura musical del nostre país i també al patrimoni sonor universal.

Quan em proposaren –la rectora Casas i la vicerectora Trapero- que assumís la defensa dels mèrits de la nova doctora vaig tenir ben clar que únicament per un sol motiu podia tenir legitimitat per fer-me'n càrrec. Simplement perquè des de l'adolescència he estat un seguidor entusiasta dels discos i dels concerts de Maria del Mar Bonet. Algunes de les seves cançons són una part irrenunciable de la meva educació emocional, musical, literària i cívica. Sé que el motiu que he invocat no és gaire consistent, per una raó ben simple: perquè els seus seguidors som una mala fi de molts de milers. Si m'ha correspost a mi, per tant, és perquè en un determinat moment em va tocar rebre un regal que certament mereixia ben poc. Per això, igualment he

d'agrair a l'actual rector Llorenç Huguet i a la vicerectora Maria Antònia Fornés que m'hagin renovat la confiança.

Fer una aproximació breu a la personalitat i a l'obra de Maria del Mar Bonet no és una tasca senzilla. Pensem que parlem d'un recorregut artístic de més de quaranta-cinc anys. I aquest és el primer tret que cal destacar: la perseverança, la continuïtat. La seva ha estat una carrera artística que sempre ha sabut sobreposar-se a tots els entrebancs de naturalesa diferent que al llarg del temps han pretès entorpir-la o, si més no, no han facilitat el seu desenvolupament. Primer va ser la intransigència de la censura franquista, després l'apatia de les institucions autonòmiques dels nostres països a l'hora de promocionar la cançó catalana, o l'omnipresència monopolística a nivell social i mediàtic de la música anglosaxona i castellana, o la indiferència dels mitjans de comunicació davant la cançó d'autor en general i de la catalana en particular, o la plaga de la rapinya sistemàtica dels enregistraments musicals que s'està produint durant la darrera dècada en l'àmbit de les noves tecnologies. Tot i això, han pogut ser quaranta-cinc anys de continuïtat perquè la capacitat creativa de Maria del Mar Bonet ha estat inestroncable, perquè la seva professionalitat autoexigent li ha donat fermesa i eficàcia, perquè la seva obra ha sabut guanyar-se l'admiració incondicional d'un públic molt nombrós -de múltiples generacions i de llocs ben diferents-, i perquè els reconeixements més diversos i més prestigiosos han anat certificant l'excel·lència de la seva obra i, en conseqüència, l'han anada enfortint i li han anat donant periòdicament una nova energia. Estem parlant d'una obra que comprèn uns quaranta discos en solitari -el primer l'any 1967, el darrer el passat 2014- i un nombre més que mil·lenari de concerts, un nombre important dels quals han comptat amb una assistència multitudinària o s'han celebrat a teatres o a festivals de gran prestigi.

Maria del Mar Bonet té una veu molt personal, inconfusible, que amb els anys s'ha anat enriquint a mesura que anava guanyant més complexitat, més acompanyament instrumental, més diversitat de registres i d'habilitats melòdiques. Tanmateix, encara que hagi dut a terme un canvi creatiu continu, freqüentment per l'estímul dels contactes que ha anat establint amb músics i músiques de diferents contrades del món, ben especialment de la Mediterrània, des del seu inici -del 1967 al 1969- la nostra cantant ja va fixar en bona mesura el mapa del seu repertori bàsic. Primer, la cançó popular tradicional. En segon lloc, les composicions pròpies, tant la lletra com la música, en uns casos inspirades en la tradició popular -«El majoral» o «Aigo»- i altres en experiències més personals, per exemple la titulada «Me n'aniré de casa» del seu

segon disc. En tercer lloc, les cançons els textos de les quals són poemes preexistents – és el cas de <<Jo em donaria a qui em volgués>>, de Josep Palau i Fabre- o bé d'algun lletrista que els va concebre perquè de bon principi ja fossin cantats. A aquesta categoria hi pertany una de les peces majors de Bonet, i alhora un dels seus grans èxits. M'estic referint a <<Què volen aquesta gent?>>. Aquesta cançó, inspirada en un fet real, amb música de la cantant i lletra de Lluís Serrahima -l'autor de l'escrit que és considerat el manifest fundacional de la Nova Cançó, publicat el 1959 amb el títol <<Ens calen cançons d'ara>>-, parla d'un estudiant que per evitar la tortura es va llançar per la finestra de casa seva quan de matinada la policia franquista el va anar a detenir. <<Què volen aquesta gent?>>, enregistrada el 1968 i reeditada nombroses vegades, va ser uns dels grans himnes de l'oposició antifranquista i del jovent compromès dels anys seixanta-setanta. Cal considerar-lo un veritable himne generacional, un dels grans emblemes de l'època. I encara avui, sigui en escoltar-lo en directe o en un enregistrament, continua produint un calfred molt punyent.

A partir de l'any 1971, a la discografia de Maria del Mar Bonet hi va començar a haver la combinació de les cançons tradicionals amb les pròpies, i amb altres que estaven fonamentades en textos d'altri musicats per ella mateixa o també per compositors diversos (Hilario Camacho, Xavier Mas, Lautaro Rosas, Manel Camp, Rafael Subirachs, Antoni Parera Fons, etc.). Igualment va començar a haver-hi lletres i musiques de poetes o lletristes i compositors internacionals. El primer cas va ser <<L'àguila negra>>, el mateix 1971, de la cantant francesa Barbara. Amb els anys, s'hi anaren afegint peces de molts d'altres artistes de gran rellevància: Caetano Veloso, Milton Nascimento, Mikis Theodorakis, Mick Jagger, Amàlia Rodrigues o el <<Jim>> de Nelson Shawn.

En general, la tendència de Maria del Mar Bonet ha estat configurar els concerts i els discos d'acord amb la pluralitat dels diferents registres del seu repertori. Uns registres que han tengut continuïtat al llarg del temps. Observem-ne dos casos com a exemple. Entre les tretze composicions del llarga durada que va editar l'any 1971 hi trobam quatre cançons tradicionals -tres de mallorquines i una de menorquina-, quatre que són totalment seves -la lletra i la música-, i quatre que són poemes d'autors contemporanis –Joan Vergés, Bartomeu Rosselló-Pòrcel i Josep Palau i Fabre-, en tres casos musicats per ella mateixa- i, finalment, una composició d'un escriptor medieval: les <<Cobles de la divisió del Regne de Mallorca>> d'Anselm Turmeda, per a la qual va comptar amb la intervenció musical de Jacques Denjean. El doble CD titulat *Collita*

pròpia, que correspon al concert que va fer al Palau de la Música l'any 2003, inclou trenta-cinc composicions que novament són un bon exemple de la diversitat que des de sempre ha caracteritzat el corpus bonetià. Hi trobam composicions pròpies, rondalles cantades, cançons populars mallorquines i principatines, lletres i músiques d'autors grecs, brasilers i portuguesos, peces manlevades a la tradició trobadoresca medieval, poesies d'autors mallorquins del segle XX... La trajectòria musical de la doctoranda s'ha desenvolupat sense ruptures, fent créixer les diferents modalitats de cançó que ja va triar en els moments inicials de la seva carrera. Ha funcionat per acumulació i per ampliació i en cap cas per eliminació. I a cada una de les modalitats del seu repertori l'ha anada fent més diversa i més frondosa.

Les contribucions de Maria del Mar Bonet com a cantant, com a compositora i com a lletrista han estat molt valuoses. I també han estat molt rellevants les actituds artístiques que ha anat adoptant al llarg del temps. D'entrada cal assenyalar el seu compromís amb la cançó popular tradicional. Els anys seixanta, la societat mallorquina va experimentar un gran trasbals sociocultural. És la primera dècada del turisme de masses i de l'entrada de l'aparell de televisió a quasi totes les llars. La cultura tradicional de transmissió oral i de referències rurals semblava l'herència d'un món antic que a la força havia de ser deixat de banda en nom de la modernitat i del progrés. Es va generalitzar un sentiment de menyspreu, fins i tot d'autoodi, envers les manifestacions culturals populars de tota la vida. Molts de mallorquins de la part forana que els anys seixanta s'establiren a Palma o a les zones costaneres, varen pensar –el franquisme va treballar a fons perquè fos així– que la seva ascensió social exigia l'abandó de la llengua del país i dels usos i costums que estaven relacionats amb la vida agrària. Les músiques dels transistors començaren a substituir les tonades tradicionals entre les colidores d'ametles i els exsecalladors. Tanmateix, a la despersonalització galopant que s'anava produint a la Mallorca dels anys seixanta, hi va haver ciutadans honrats que varen fer-li front. A manera de reacció conservacionista, la dels seixanta va ser també una dècada de foment de l'autoconeixement i de la creació d'instruments d'afirmació de la identitat del país. La creació de l'Obra Cultural Balear i el llibre *Els mallorquins* de Josep Melià en són dues fites especialment importants. I també va ser una aposta per la identitat dels nostres països –lligada a la creativitat i a la demanda de llibertat– el moviment de la Nova Cançó. Maria del Mar Bonet va incorporar-s'hi l'any 1967, uns anys abans ho havia fet el seu germà Joan Ramon. Des de llavors la veu, les músiques i les lletres de la nostra doctoranda han mantingut una presència constant de

qualitat i de prestigi dins el panorama esponerós i alhora fràgil de la cultura catalana. Maria del Mar Bonet, forjada dins un entorn familiar culte i amb una formació acadèmica, va prendre el relleu d'aquells cantadors que encara pertanyien plenament a la cultura rural i que al voltant de 1970 personificaren públicament la voluntat de supervivència de la cançó tradicional. M'estic referint a madò Antònia Buades, a en Biel des Cantó o a en Biel Caragol. Una joveníssima Maria del Mar Bonet va comprometre's a donar perdurabilitat i actualització a les veus d'aquell món crepuscular. El seu primer disc varen ser quatre cançons tradicionals menorquines. I als posteriors hi trobam nombroses cançons de treball i romanços del cançoner mallorquí. I més endavant populars catalanes i valencianes i eivissenques. I són una bona partida els discos sencers que va dedicar a la cançó popular tradicional: *Cançons de festa* (1976), *Saba de terror* (1979), *Coreografies* (1990), *Cavall de foc* (1999)... I al disc *Bon viatge faci la cadenera* (1990) va posar la veu al servei de les rondalles mallorquines, adaptades en vers per Gabriel Janer Manila. En sintonia amb el moviment internacional de l'anomenada música d'arrel, Bonet va reintroduir, a partir de 1967, les cançons tradicionals dels Països Catalans en els àmbits urbans, entre els públics cultes i en els suports tecnològics propis de la cultura de masses. Amb la seva veu singular, despullada d'artificis, alhora contundent i amable, ha ofert nombroses interpretacions del nostre patrimoni musical tradicional, al qual, a més a més, fins i tot ha donat projecció internacional. Imaginem, per exemple, el vol de les <<Tonades de segar>> o de la <<Tonada de collir olives>> per l'interior del teatre Olympia de París, l'any 1975.

Una altra de les grans aportacions de Maria del Mar Bonet ha estat la seva contribució a la difusió de la poesia catalana, amb una preferència especial pels autors mallorquins. Mitjançant la seva veu i amb les músiques compostes ad hoc per a cada un dels textos, de vegades fetes per ella mateixa i d'altres no, ha popularitzat més que ningú una part ben substancial del nostre patrimoni literari. Ha cantat una vintena llarga de poemes. Inoblidable la primera peça d'autor contemporani que va enregistrar: <<Jo em donaria a qui em volgués>>, de Josep Palau i Fabre. Veritables monuments literàrio-musicals són les seves versions d'<<El pi de Formentor>>, de Miquel Costa i Llobera, o de <<La relíquia>>, de Joan Alcover, o d'<<Estrofa al vent>>, de Gabriel Alomar. El seu poeta predilecte, a l'hora de cantar-lo, ha estat Bartomeu Rosselló-Pòrcel. L'any 1971 ja va enregistrar la seva <<Història d'un soldat>>. I el 2014 va dedicar-li un CD íntegre: *Fira encesa*. Sentir-la cantar <<Ronda amb fantasmes>> o <<A Mallorca durant la guerra civil>> inevitablement produeix uns efectes de depuració interior del

tot saludables. Els poetes en ocasions han merescut una atenció del tot monogràfica de Maria del Mar Bonet: al disc *Jardí tancat* (1981) són els versificadors mallorquins modernistes i noucentistes, a *Breviari d'amor* (1982), els trobadors medievals, i als *Cants d'Abelone* (2001), són desset poemes de Joan Vinyoli musicats per Rafael Subirachs. I encara té un altre disc en què la seva veu s'ha posat al servei de la gran poesia, en aquest cas la grega, és el titulat *El-las* (1993), amb textos, entre altres, de Iannis Ritsos, Odysseas Elytis i Iorgos Seferis, i amb la música de Mikis Theodorakis.

La biografia vivencial i artística de Maria del Mar Bonet s'assembla molt a la figura de l'àguila que apareix a <<Als joves>> de Costa i Llobera, el poema que inclou el lema <<Siau qui sou>>. Costa ens presenta una au superior que viu arrelada en els penyals d'una serralada concreta. L'àguila, de tant en tant, emprèn el vol i recorre extensos territoris. I mentre ho està fent, assimila totes les preses que la poden alimentar i fer més forta. Tot seguit retorna al penyal de partida. La interpretació d'aquests versos és clara: assimilar la cultura i les idees dels altres des d'una posició d'arrelament en la identitat pròpia dóna com a resultat que aquesta s'enriqueixi i s'enforteixi. En cap cas no es despersonalitza. La conclusió és que cal esser universals des de la pròpia identitat. La lleialtat a les coses pròpies i l'obertura a les realitats externes són dues actituds i dues pràctiques perfectament compatibles. Aquest ha estat el cas de Maria del Mar Bonet. Governada per aquells dos versos de Rosselló-Pòrcel que diuen, en referència a Mallorca, <<Tota la meua vida es lliga a tu, / com en la nit les flames a la fosca>>, Bonet ha sobrevolat totes les terres de llengua catalana, i les riberes de la Mediterrània, i les músiques en portuguès, i també ha espipellat altres tradicions musicals, i en tot moment ha mantingut i ha anat envigorint la seva mallorquinitat vivencial i la seva catalanitat cultural. La llengua catalana i la Mediterrània –totes les mediterrànies- han estat les pàtries on ha pogut desenvolupar amb plenitud la seva vocació artística. Ella mateixa ho ha dit amb rotunditat: <<És la que més m'agrada i disfruto [la música mediterrània], i l'estudio sempre que puc. Vaig començar cantant en una orquestra de Tunísia, i una cosa porta a l'altra. Després vaig cantar amb el Theodorakis i la Maria Farantouri de Grècia; a Síria hi he cantat tres o quatre vegades, i també he actuat amb una cantant i una orquestra d'Egipte>>. Igualment ha incorporat cançons populars sardes, sicilianes, gregues i turques al seu repertori.

Un altre tret que ha caracteritzat el trajecte artístic de Maria del Mar Bont ha estat la seva voluntat de creativitat cooperativa. Qualsevol artista és una illa, però n'hi ha que no tenen cap inconvenient –fins i tot ho desitgen- de ser part també d'un

arxipèlag. La doctoranda com a artista sempre ha volgut establir complicitats, compartir projectes, assumir el risc de casar les creacions pròpies amb les dels altres. Ha tengut els seus acompanyants fidelíssims –als enregistraments i als concerts-, però també ha compartit discos i recitals amb Francesc Pi de la Serra, amb Jordi Sabatés, amb Adrià Puntí, amb l'Ensemble de Musique Traditionelle de Tunis, amb Milton Nascimento, amb Rafael Subirachs, amb Amancio Prada, amb Loquillo, amb la Coral Antiga, amb el turc Zulfu Omar Livenelli, amb l'Orquestra Simfònica de Balears “Ciutat de Palma”, amb Manel Camp, amb la Coral Universitat Illes Balears, amb Joan Pons, amb els Blavets de Lluç, amb Miguel Poveda, amb Joan Valent i el seu grup Ars Ensemble...

Al llarg dels seus quasi cinquanta anys de vida artística, Maria del Mar Bonet ha cosit amb els seus concerts i les seves cançons, una vegada i una altra, les diferents parts i ciutats dels països de llengua catalana. Ha construït entre elles ponts de germanor emocional, musical i comunitària. Així mateix, també ha contribuït a projectar la llengua catalana i la identitat cultural que li és pròpia arreu de nombrosos països situats a diferents indrets del nostre planeta: Amèrica, de nord a sud; Europa, de Glasgow a Moscou, d'Estocolm a les riberes mediterrànies, fins a Turquia i Síria; el Japó. Ha participat a molts dels més prestigiosos festivals internacionals de música. S'ha fet mereixedora de premis importants: disc d'or a l'Estat espanyol l'any 1971; el Premi de l'Acadèmia Charles Cross al millor àlbum estranger publicat a França, amb *Jardí tancat*; el Premi Nacional de Música atorgat per la Generalitat de Catalunya; el Premio de la Música 2000 atorgat a la cançó <<Com un mirall>>; el Premio de la música al mejor àlbum español de Folk tradicional 2001; el Premi Enderrock de la crítica al millor àlbum Folk-Noves músiques; el Premi Altaveu 2002; el Premi Internacional a la Feria Internacional Cubadisco (2010)...

En paral·lel a la seva carrera artística –com a cantant, lletrista i compositora-, Bonet ha desenvolupat igualment una activitat creativa en el terreny de la poesia i de la pintura, les mostres conegudes de la qual posen en evidència que tenen entitat per elles mateixes. Els llibres *Secreta veu* (1987) i *Quadern de viatge* (1998) en són la mostra. Ambdues, la poesia i la pintura, expressen un món que és ben pròxim a aquell tan nítidament personal que podem trobar en les lletres d'aquelles de les seves cançons que han estat escrites per la mateixa cantant. I al costat de l'artista, sempre hi ha hagut la ciutadana Maria del Mar Bonet. Primer, en la trinxera de l'antifranquisme; després, fent costat als moviments socials que a Mallorca han lluitat per la protecció del territori, per la potenciació del transport públic, pel foment de la cultura, per l'ús normalitzat de la

llengua catalana. A partir de la convicció que <<la llengua és l'esperit i l'ànima del poble>> -paraules seves- no ha vacil·lat a posar al servei de la defensa de la llengua del nostre país el seu prestigi d'artista i la seva veu, no escatimant les crítiques públiques als mals governs que en el joc del món al revés treballen per a enrunar el patrimoni lingüístic i cultural del poble que regeixen.

Per la seva valuosíssima obra artística, per l'impuls revitalitzador que ha donat a la cançó tradicional, per la immensa contribució que ha fet a la difusió del nostre patrimoni poètic, per haver dignificat i enriquit la llengua catalana, per haver projectat internacionalment la identitat cultural mallorquina, catalana i mediterrània –àmbits inclusius- a un gran nombre de ciutats i països d'arreu del món, per esser una representant rellevant d'aquell moviment musical i cívic tan important anomenat Nova Cançó, per haver construït ponts de trobada amb les músiques i les cultures de la Mediterrània, pel compromís cívic permanent que ha tengut en defensa de la nostra llengua i de la nostra terra, per la bellesa musical i per l'experiència emocional que ha anat regalant a les moltes desenes de milers d'amants de la bona música i de la bona paraula que l'han escoltada a plena satisfacció, Maria del Mar Bonet mereix ser rebuda amb tots els honors, amb repicada frenètica de campanes, al claustre de la nostra universitat. Ben segur que ens avindrem, perquè l'artista i els professors coincidim plenament en els objectius: la recerca, sigui en l'àmbit de les humanitats, de les ciències o de la música; la creativitat, sigui de nous coneixements o de noves expressions artístiques; i, finalment, la difusió dels nostres treballs, amb la il·lusió que contribueixin a fer més culta i més fecunda la nostra societat.

Amb la incorporació de Maria del Mar Bonet al seu claustre, la Universitat de les Illes Balears reforça encara més la seva doble vocació d'arrelament i d'universalitat.

Donem la benvinguda a la nova doctora i alegrem-nos de tenir-la a partir d'ara de companya claustral.

Gràcies,

Palma, 19 de febrer de 2015